

УДК 338.439.52

Ушкаренко Ю.В.,
д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії
Петлюченко В.В.
здобувач*
Херсонський національний технічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Постановка проблеми. Харчова промисловість є однією з головних галузей економіки країни, стратегічне значення якої визначає участь у формуванні експортного потенціалу, гарантування продовольчої безпеки населення, взаємозв'язок з агропромисловим виробництвом. Продукція харчової промисловості займає вагомий місце у платіжному балансі нашої держави. За обсягом реалізованої продукції в Україні у 2011 р. виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів займало третє місце (16,6%) після виробництва та розподілення електроенергії, газу та води (22,7%) та металургійного виробництва (18,1%) [7, с. 106]. Проте дослідження динаміки показників розвитку галузей економіки засвідчує недостатнє використання їх виробничих можливостей. Останнім часом спостерігається значне зниження обсягів виробництва продукції підприємств харчової промисловості, скорочення чисельності працюючих, зниження фінансово-економічних результатів діяльності підприємств. З огляду на це, питання виробництва продукції харчової промисловості є актуальним і своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема виробництва продукції підприємств харчової промисловості присвячено ряд наукових публікацій відомих вчених-економістів, зокрема Дейнеко Л. [1; 2], Левицької І.В. [4], Макаренка І.О. [5], Сичевського М.П. [6], Якимчук Т.В. [8] та ін. Вчені досліджують різноманітні аспекти функціонування галузей харчової промисловості. Разом з тим, виникає необхідність в системному підході щодо комплексного аналізу даної проблематики.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є аналіз і оцінка виробництва та продажу основних видів продовольчої продукції підприємств харчової промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження. У структурі ринку продовольчих товарів важливе місце займає ринок харчових продуктів, що виробляються підприємствами харчової промисловості, який характеризується сукупністю економічних відносин з виробництва, розподілу, обміну і споживання продовольчих товарів цієї комплексної галузі з метою задоволення суспільних потреб у них на основі збалансування їх попиту і пропозиції на конкурентних засадах. За своєю структурою ринок продукції харчової промисловості є досить складним. Він включає понад 3000 видів харчових продуктів, що виробляються значною кількістю підприємств, виробництв і цехів [1].

До складу ринку харчових продуктів входить: ринок м'яса і м'ясопродуктів; молока і молокопродуктів; хліба і хлібобулочних виробів; ринок олії і олійно-жирових продуктів; риби і рибопродуктів; горілки та лікєро-горілочних виробів; цукру; ринок кондитерських виробів; пива і безалкогольних напоїв; мінеральних вод; тютюнових виробів; ринок борошна та круп; консервованих виробів; солі; та інші ринки харчових продуктів. Специфічною характерною рисою ринку продукції харчової промисловості є те, що його товари відносяться до продуктів щоденного попиту. Вони відрізняються високими вимогами щодо їхньої якості, зберігання, транспортування, споживання; відзначаються наявністю масового попиту, обмеженим періодом їх реалізації та іншими особливостями.

Однією з визначальних особливостей формування ринку продукції харчової промисловості є визначення суспільних потреб у них на основі використання науково обґрунтованих фізіологічних норм їх споживання в розрахунок на душу населення, а також на основі обґрунтування продовольчого кошика у розрахунок на одну особу і обчислення загальної калорійності необхідного середньодобового споживання харчових продуктів. Для нормальної і активної життєдіяльності людині треба харчуватися раціонально, тобто споживати таку кількість їжі, яка потрібна для відтворення енергозатрат. Раціональне харчування – це фізіологічно повноцінне харчування здорових людей з урахуванням їх статі, віку, характеру праці та інших факторів. Раціональне харчування сприяє збереженню здоров'я, опірності шкідливим факторам навколишнього середовища, високій фізичній та розумовій працездатності, а також активному довголіттю.

Процеси реформування в агропромисловому комплексі привели до розширення асортименту і підвищення якості продовольчих товарів, але на сьогодні насичення споживчого ринку продуктами харчування відбувається частково за рахунок імпорту або переробки значної кількості імпортованої сировини. Індекси промислового виробництва у харчовій промисловості у 2005-2007 рр. були високими,

* Науковий керівник: Ушкаренко Ю.В. – д.е.н., професор, завідувач кафедри

суттєво перевищуючи середні показники по переробній промисловості. Існування стабільного попиту на продовольчі товари на внутрішньому та зовнішньому ринках зумовило незначне порівняно з іншими галузями падіння виробництва у кризові роки (якщо у переробній промисловості в цілому індекс промислового виробництва у 2009 р. становив 73,5%, то у харчовій промисловості – 94,0%) [3].

За період 2010-2012 рр. темпи зростання виробництва харчових продуктів та напоїв були невисокими (у 2011 р. – падіння на 0,6%), що свідчить про повільне посткризове відновлення галузі [3]. Насиченість внутрішнього ринку товарами вітчизняного виробництва залишається високою: частка продажу продовольчих товарів, вироблених на території України, у структурі роздрібного товарообороту продовольчих товарів 2011 р. складала 87,2%, у 2012 р. – 86,6% [3]. Галузь характеризується наявністю потужної сировинної бази сільськогосподарської продукції. Так, у 2011 р. рівень самозабезпеченості України молоком та молочними продуктами складав 106,7%, зерном – 192,9%, яйцями – 109,5%, овочами та баштанними культурами – 105,3%, картоплею – 110,0%, що створює сприятливі умови для розвитку харчопереробної галузі в Україні. Недостатнім є рівень забезпечення України м'ясною та плодово-ягідною продукцією вітчизняного виробництва, який у 2011 р. становив 91,4% та 74,0% відповідно [3].

Проведений аналіз показників динаміки виробництва основних видів продукції харчової промисловості у 2005-2011 рр. свідчить про суттєве зростання виробництва олії та тваринних жирів, які є основним продуктом експорту харчової промисловості (у 2011 р. їх виробництво подвоїлося порівняно з 2005 р.) (табл. 1). Протягом 2009-2011 рр. тенденцію до скорочення виявляли виробництва молочних продуктів та морозива, продуктів борошномельно-круп'яної промисловості та сигарет. У 2011 р. знизились обсяги виробництва м'яса та м'ясних продуктів, перероблення та консервування овочів та фруктів, виробництва напоїв.

Таблиця 1

Динаміка обсягів виробництва основних видів продукції харчової промисловості

Продукція	Рік						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Виробництво м'яса та м'ясних продуктів, тис. тонн	1102,4	1244,8	1501,8	1442,8	1352,4	1450,8	1439,7
Перероблення та консервування овочів та фруктів, тис. тонн	852	934,5	1199,7	1151,6	919,6	924,2	851,2
Виробництво олії та жирів, тис. тонн	1684	2391	2545	2183	3149	3393	3529,2
Виробництво молочних продуктів та морозива, тис. тонн	1942	1843,3	1932	1852,9	1734,6	1730	1691,1
Виробництво продуктів борошно-мельно-круп'яної промисловості, крохмалю та ін., тис. тонн	3286	3018	3226	3393	3131	2972	2569,1
Виробництво іншої харчової продукції, тис. тонн	5389	5741	4951	4631	4146	4699	5326
Виробництво напоїв, млн. дал.	615,8	674,9	774,9	745,9	666,9	687,9	644,3
Виробництво сигарет, млрд. шт.	120	120	129	130	114	103	95,5

Джерело: складено за статистичним щорічником України за 2010 р., статистичний бюлетень «Виробництво промислової продукції за видами в Україні за січень-грудень 2011 р.» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

Аналіз показників зовнішньої торгівлі України продукцією харчової промисловості [3] у 2005-2011 рр. свідчить, що частка імпорту продукції цієї галузі у загальній структурі товарного імпорту України становила у середньому 3-5%, у 2011 р. – 4,3%. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі зросло майже у 13 разів (з 223,4 млн. дол. США у 2005 р. до 2901,7 млн. дол. США у 2011 р.) і зумовлене нарощуванням експорту переважно жирів та олій. Імпорт за вказаний період збільшився більше, ніж удвічі (з 1683,7 млн. дол. США у 2005 р. до 3545,0 млн. дол. США у 2011 р.), а експорт – більше ніж втричі (з 1907,1 млн. дол. США у 2005 р. до 6446,7 млн. дол. США у 2011 р.). Незважаючи на високу частку вітчизняної продукції у загальному обсязі внутрішнього споживання, яка протягом 2005-2011 рр. перевищувала 80%, слід відзначити негативну тенденцію поступового зростання частки імпорту у структурі внутрішнього споживання протягом останніх років з 11,4% у 2005 р. до 19,6% у 2011 р. [3].

Ефективність роботи харчової промисловості України та зниження залежності ринку продовольчих товарів від імпорту мають забезпечуватися шляхом розвитку сільськогосподарської сировинної бази, підвищення продуктивності праці за рахунок упровадження нових ресурсозберігаючих технологій, підвищення науково-технічного та технологічного рівня виробництва, розвитку коопераційних зв'язків між постачальниками сировини, виробниками та реалізаторами продукції, створення рівних умов конкуренції для вітчизняних та іноземних виробників; гармонізації

українських стандартів виробництва та переробки сільськогосподарської продукції з європейськими; забезпечення пріоритетного розвитку виробництва кінцевої продукції глибокої переробки.

Висновки з данного дослідження. Таким чином, розвиток харчової промисловості є важливим для задоволення споживчого попиту на внутрішньому ринку України і забезпечення продовольчої безпеки держави. Пріоритетами стимулювання розвитку виробництва продукції харчової промисловості є наступні: 1) сприяння гармонізації стандартів якості вітчизняної продукції з міжнародними стандартами, а також забезпечення контролю якості продукції; 2) підвищення ефективності інноваційної діяльності у харчовій промисловості, сприяння налагодженню виробництва продукції з поліпшеними смаковими якість, а також органічної продукції; 3) сприяння розвитку інфраструктури зберігання та збуту продукції агропромислового комплексу, а також виробничої інфраструктури у харчопереробній галузі; 4) створення замкнених виробничих циклів в агропромисловому секторі, що сприятиме більш ефективному використанню виробничих потужностей, зростанню конкурентоспроможності вітчизняних виробників на внутрішньому ринку; 5) посилення захисту національних виробників від неякісної та небезпечної харчової продукції іноземного виробництва, недобросовісної конкуренції та монополізму на внутрішньому ринку.

Література

1. Дейнеко Л.В. Розвиток харчової промисловості України в умовах ринкових перетворень (проблеми теорії та практики) / Л.В. Дейнеко. – К.: Знання, 1999. – 331 с.
2. Дейнеко Л. Розвиток стратегічного потенціалу харчової промисловості України / Л. Дейнеко, П. Купчак // Харчова і переробна промисловість. – 2009. – №6. – С. 5-9.
3. Державний комітет статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
4. Левицька І.В. Проблеми інтенсифікації відтворювальних процесів на підприємствах харчової промисловості / І.В. Левицька // Економіка харчової промисловості. – 2010. – № 3. – С. 14-17.
5. Макаренко І.О. Сучасні механізми стабілізації діяльності підприємств харчової промисловості / І.О. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 2 (56). – С. 93-100.
6. Сичевський М.П. Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку харчової промисловості України : монографія / М.П. Сичевський. – К. : Наук.світ, 2004. – 374 с.
7. Скопенко Н.С. Сучасний стан і перспективи розвитку харчової промисловості України на основі формування інтегрованих структур / Н.С. Скопенко // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – № 4 (118). – С. 103-110.
8. Якимчук Т.В. Стан і перспективи розвитку підприємств харчової промисловості України / Т.В. Якимчук // Економіка та управління підприємствами. – №4 (106). – 2010. – С. 162-168.

УДК 330.34

Жаворонкова Г.В.,
д.е.н., професор кафедри економічної кібернетики
та інформаційних систем
Крачок Л.І.,
аспірант*
Уманський національний університет садівництва

СУТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ

Постановка проблеми. Сучасні умови господарювання ставлять перед країнами нові вимоги, своєчасне задоволення яких забезпечить стійкі тенденції розвитку економіки, підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних товарів та послуг у відповідності до світових стандартів, виходу на зовнішні ринки та міжнародне співробітництво, що, в свою чергу, гарантуватиме можливість зміцнення економічної безпеки держав в цілому.

На даному етапі світового розвитку більшість країн орієнтуються на формування інноваційної моделі функціонування всіх галузей економіки, а прерогативою у цьому стає застосування новітніх

* Науковий керівник: Жаворонкова Г.В. – д.е.н., професор